

УДК 342.511.6:343.137.9

Обозна Оксана Олександрівна,
аспірант

(Донецький юридичний інститут МВС України)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІМУНІТЕТУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

У статті розглянуто нормативне врегулювання вітчизняним законодавством імунітету Президента України. Досліджено окремі правові критерії застосування процедури імпічменту Президента. Зосереджено увагу на особливостях законодавчого регламентування діяльності спеціальної тимчасової слідчої комісії щодо розслідування вчинення Президентом державної зради або іншого злочину. Розглянуто нормативні особливості кримінального провадження щодо кримінальних правопорушень, скоєних екс-президентом.

Ключові слова: імунітет Президента, імпічмент, спеціальна тимчасова слідча комісія, екс-президент.

Під час дослідження інституту імунітету у кримінальному процесі суттєва увага науковців приділяється розгляду питань недоторканності та привілейованості правового положення виборних та посадових осіб нашої держави. Таке положення є виправданим, ураховуючи важливість їхнього статусу та суттєвий вплив на належну реалізацію суспільних відносин у державі та функціонування владних інститутів. Отже, значимість суб'єктів, що наділені владними повноваженнями, важко переоцінити. У контексті вивчення цього питання особливої уваги потребує розгляд правового статусу посадовця, який займає найвище положення в ієрархії виборних та посадових осіб нашої держави – Президента України.

Відповідно до положення Конституції України (далі – Конституція), Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина (ст. 102 Конституції). Ураховуючи цей факт, законодавець наділив голову держави абсолютним імунітетом від кримінального переслідування під час зайняття ним цього вельми поважного посту. Виходячи зі змісту розділу V основного закону нашої держави, особа, яка знаходиться на посту Президента України, не несе відповідальності за скоєння правопорушень будь-якої тяжкості. Ця теза стосується й відповідальності за вчинення главою держави кримінальних правопорушень. Притягнення до кримінальної відповідальності Президента можливе у встановленому чинним національним законодавством порядку. Ураховуючи суспільну та державну вагомість займаного державного посту, цей порядок є вельми складною правовою процедурою, оскільки притягнення Президента до кримінальної відповідальності за скоєний злочин можливе лише після реалізації процедури імпічменту (ст. 111 Конституції).

Так, відповідно до положення зазначеної конституційної норми, питання про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту ініціюється більшістю від конституційного складу Верховної Ради України. Для проведення розслідування Верховна Рада України створює спеціальну тимчасову слідчу комісію, до складу якої включаються спеціальний прокурор і спеціальні слідчі. Висновки і пропозиції тимчасової слідчої комісії розглядаються на засіданні Верховної Ради України.

Згідно зі ст. 173 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України», спеціальна тимчасова слідча комісія (далі – слідча комісія) створюється відповідно до статті 111 Конституції, положень закону про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України та ЗУ «Про Регламент Верховної Ради України». До складу слідчої комісії входять народні депутати з урахуванням принципу пропорційного представництва депутатських фракцій (депутатських груп), спеціальний прокурор і три спеціальних слідчих. Якщо спеціальним прокурором та спеціальним слідчим обирається народний депутат, то враховується принцип пропорційного представництва депутатської фракції (депутатської групи) у спеціальній тимчасовій слідчій комісії. Слідча комісія: 1) перевіряє наявність, повноту та обґрунтованість доказів про вчинення Президентом України державної зради або іншого злочину; 2) проводить розслідування в разі виявлення під час строку повноважень спеціальної тимчасової слідчої комісії обставин щодо вчинення Президентом України державної зради або іншого злочину без додаткового прийняття рішення Верховною Радою з цього питання і за наявності підстав готує відповідні пропозиції щодо проекту постанови Верховної Ради про звинувачення Президента України (ст. 174 ЗУ «Про Регламент Верховної Ради України»).

Результати діяльності слідчої комісії у вигляді висновків та пропозицій розглядаються на засіданні Верховної Ради України. За наявності підстав Верховна Рада України не менш як двома третинами від її конституційного складу приймає рішення про звинувачення Президента України у вчиненні ним державної зради або іншого злочину, що є підставою для імпічменту (ст. 111 Конституції).

Ураховуючи викладене вище, важко переоцінити важливість діяльності спеціальної тимчасової слідчої комісії для реалізації інституту імпічменту Президента. У зв'язку з цим логічно передбачити, що нормативне підґрунтя регламентації діяльності слідчої комісії має бути ретельно визначено законодавцем. На наш погляд, таке положення має бути правовою аксіомою, ураховуючи значимість наслідків діяльності слідчої комісії. З одного боку, законодавець у ч. 1 ст. 174 ЗУ «Про Регламент Верховної Ради України» визначив, що нормативною основою діяльності слідчої комісії є Конституція України, закон про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України та безпосередньо Регламент Верховної Ради України. Указане положення Регламенту визначає вичерпний перелік нормативних документів, що регламентують практичну діяльність слідчої комісії. З іншого боку, концентрування переліку нормативних актів, що регламентують діяльність слідчої комісії у відповідній нормі регламенту, на жаль, жодним чином позитивно не впливають на впорядкування функціонування комісії.

Так, у ч. 1 ст. 174 ЗУ «Про Регламент Верховної Ради України» згадується закон про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України від 15.01.2009 року № 890-VI. Цей нормативний акт визначав правовий статус тимчасових слідчих комісій, спеціальної тимчасової слідчої комісії і тимчасових спеціальних комісій Верховної Ради України, їхні повноваження та організаційні основи діяльності. Проте цей закон визнано неконституційним, згідно з рішенням Конституційного Суду України від 10.09.2009 року N 20-рп/2009. Отже, на даний час, незважаючи на визначення у чинній Конституції України та Регламенту Верховної Ради України правового положення щодо створення відповідної слідчої комісії для розслідування фактів учинення Президентом України державної зради або інших злочинів, нормативні основи діяльності цієї комісії є невизначеними. Таким чином, доцільно погодитись із Т. Хмаруком, який зазначає, що важливою прогалиною Основного закону України як фундаментального акта, який регулює інститут імпічменту, є відсутність нормативно-правової регламентації правового статусу спеціальної тимчасової слідчої комісії, до якої

належать спеціальний прокурор та спеціальні слідчі, в Основному законі України. Це ще раз підтверджує неможливість проведення імпичменту в сучасних умовах [4]. Аналогічної точки зору дотримується Н. Г. Плахотнюк, яка зауважує, що в Україні процедура імпичменту є досить складною. Крім того, відсутність чітко розробленого механізму її застосування призводить до неможливості її практичного здійснення [3, с. 12].

На наш погляд, відсутність відповідного нормативного акту (закону), який би регламентував діяльність спеціальної тимчасової слідчої комісії, свідчить про той факт, що дієвість визначеного чинним національним законодавством інституту імпичменту Президента України є сумнівним фактом. Вважаємо, що законодавець має докласти зусиль задля виправлення цієї ситуації.

У контексті розгляду цього питання С. Г. Волкотруб зазначає, що факт створення нормативного акту, який би передбачав повноваження та порядок діяльності спеціальної тимчасової слідчої комісії, навряд чи можна назвати раціональним кроком, оскільки за своїм обсягом він фактично буде «альтернативним» кримінальним процесуальним кодексом «для Президента» [1, с. 50]. Ми не можемо погодитись із зазначеною позицією науковця та його поглядами щодо нормативного визначення діяльності слідчої комісії нормами чинного КПК, вважаємо суперечливим дане твердження. Так, хоча, відповідно до ст. 111 Конституції, спеціальна тимчасова слідча комісія проводить розслідування фактів державної зради Президентом України або вчинення ним будь-якого іншого злочину, та все ж закріплення нормативних засад її діяльності у чинному КПК України було б не зовсім коректним кроком.

Положення Конституції України та ЗУ «Про Регламент Верховної Ради України» визначають ключові критерії діяльності спеціальної тимчасової слідчої комісії. І хоча, як ми вже зазначали, за відсутності відповідного закону щодо нормативної регламентації діяльності слідчої комісії, чинні базові положення її діяльності є неповними та неостаточними, а втім, ключовий напрям діяльності слідчої комісії все ж визначений чинним законодавством. Цим напрямом є проведення розслідування фактів скоєння Президентом України державної зради або іншого злочину. При цьому законодавець жодним чином не уточнює, чи йде мова про досудове розслідування або судове слідство? Якщо проводити аналогії з діяльністю органів досудового розслідування правоохоронних органів, то діяльність слідчої комісії все ж більше тяжіє саме до цих органів.

Так, відповідно до ч. 5 ст. 178 ЗУ «Про Регламент Верховної Ради України», члени спеціальної тимчасової слідчої комісії вносять на розгляд пленарного засідання ВРУ проект постанови про звинувачення Президента України. Відповідно до ч. 4 ст. 111 Конституції, відповідно до постанови про звинувачення та відповідної доказової інформації (підстав), Верховна Рада України не менш як двома третинами від її конституційного складу приймає рішення про звинувачення Президента України, а не менш як трьома четвертими від її конституційного складу може прийняти рішення про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту. На нашу думку, незважаючи на певну схожість нормативного регламентування діяльності спеціальної тимчасової слідчої комісії, яке є частиною реалізації інституту імпичменту Президента з інститутом досудового розслідування, ці правові інститути мають принципові відмінності (незважаючи на окремі збіги в нормативних конструкціях).

Ключова відмінність полягає в тому, що інститут імпичменту Президента України та, відповідно, нормативне регулювання діяльності спеціальної тимчасової слідчої комісії, яке, як ми вже зазначали, є частиною цього правового інституту, належить до галузі конституційного права України. У свою чергу, інститут досудового розслідування є частиною кримінального процесуального законодавства України. Через це важко погодитись із поглядами С. Г. Волкотруба щодо недоцільності прийняття Верховною Радою України

окремого нормативного акта, який би визначав практичну діяльність спеціальної тимчасової слідчої комісії. На нашу думку, створення цього нормативного акта є обумовленим чинною конституційно-правовою дійсністю фактом. Навпаки, відсутність такого нормативного документа ставить під сумнів дієвість функціонування інституту імпичменту Президента України. Також, на нашу думку, визначення у чинному КПК нормативних положень щодо регламентації діяльності спеціальної тимчасової слідчої комісії є вельми суперечливим кроком. По-перше, включення у КПК цих положень, на наш погляд, призведе до надмірного нагромадження чинного кримінального процесуального закону додатковими нормативними актами. По-друге, як ми вже зазначали, правова сутність інститутів імпичменту та досудового розслідування є різною за своїм змістом, а тому впровадження у зміст КПК норм, що є частиною конституційного права України, було б некоректним кроком з боку законодавця. Таким чином, регламентація діяльності спеціальної тимчасової слідчої комісії має здійснюватись відповідно до окремого закону. Лише з його прийняттям можна стверджувати про наявність відповідних нормативних підстав для дієвого функціонування інституту імунітету Президента України.

Досліджуючи особливості притягнення Президента України до кримінальної відповідальності, Т. Хмарук зазначає, що за загальним правилом за порушення таких фундаментальних положень конституційного права, як права, свободи, законні інтереси людини, виборче право Президент України виступає суб'єктом кримінальної відповідальності (розділ 5 Особливої частини Кримінального кодексу України «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина»). Проте автор кардинально не згоден із даним доктринальним положенням, адже, на його думку, згідно з рішенням Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини першої статті 105, частини першої статті 111 Конституції України (справа щодо недоторканності та імпичменту Президента України) № 19-рп/2003 від 10 грудня 2003 року, право недоторканності Президента України не може бути скасоване, призупинене або обмежене шляхом порушення проти нього кримінальної справи і переслідування в порядку кримінального судочинства [4]. Таким чином, на думку автора, Президент України на час виконання повноважень не несе кримінальної відповідальності, проти нього не може бути порушена кримінальна справа. Тому автор доходить висновку, що це нівелює положення Кримінального кодексу України, у якому суб'єктом певних злочинів є саме Президент України.

На наше переконання, автор, намагаючись наголосити на складності притягнення Президента України до кримінальної відповідальності, урахуваючи недосконалість чинного законодавства, доходить досить суперечливого умовиводу. Вважаємо, автор плутає положення конституційно-правового законодавства з кримінальним та, дійшовши висновку про наявну складність застосування до особи, яка займає пост Президента, заходів кримінально-правового впливу за вчинений злочин, стверджує, що за цих умов Президент України не може вважатись суб'єктом злочину. Слід наголосити, що, на нашу думку, навіть за відсутності правого механізму притягнення Президента України до кримінальної відповідальності за вчинений злочин під час його перебування на державному посту, він все одно вважатиметься суб'єктом злочину та за наявності відповідних правових підстав притягуватиметься до кримінальної відповідальності за рішенням суду. Таким чином, тимчасова процесуальна неможливість притягнення особи, яка обіймає пост Президента України, до кримінальної відповідальності за вчинену державну зраду або інший злочин жодним чином не позбавлятиме цю особу кримінально-правового статусу суб'єкта злочину, адже таке положення йде всупереч доктринальним положенням кримінального права України.

Продовжуючи огляд особливостей правової регламентації інституту імунітету Президента України, слід зазначити, що окремі правові особливості цього інституту знайшли своє відображення у чинному КПК України. Так, глава 37 КПК (Кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб) містить певні положення з цього питання, на яких ми б хотіли детально зупинитись. Отже, інститут президентства та правові аспекти реалізації імунітету осіб, що ним користуються, відображені в чинному КПК у вигляді наявності особливого порядку кримінального провадження стосовно кандидата в Президенти України (п. 3 ч. 1 ст. 480 КПК). Такий крок законодавця є зрозумілим, адже дозволить певним чином відгородити кандидата в Президенти від впливу з боку інших осіб, не зацікавлених у певному кандидаті на найвищий пост у державі. Таке положення безумовно позитивним чином впливатиме на безперешкодне проведення виборів Президента України.

При цьому слід наголосити, що серед посадових осіб, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження (ст. 480 КПК), не визначено Президента України. У зв'язку з чим не важко дійти висновку, що у випадку усунення Президента України з поста в порядку імпічменту, ця особа користується загальною правосуб'єктністю звичайного пересічного громадянина України, а відповідно і притягуватиметься до кримінальної відповідальності на загальних підставах. На наше переконання, слід погодитись із законодавцем щодо такого визначення наслідків реалізації інституту імпічменту та, відповідно, його впливу на припинення функціонування інституту імунітету Президента України, особливо у випадку вчинення Президентом України злочину, передбаченого ст. 111 Конституції (Державна зрада).

Усунення з поста Президента в порядку імпічменту позбавляє особу, що обіймала цей високоповажний пост, імунітету з відповідними правовими наслідками, що зазначались нами вище. Однак особа, яка обіймає пост Президента України, припиняє виконувати особисті повноваження не лише у випадку застосування процедури імпічменту. Так, відповідно до ст. 108 Конституції, повноваження Президента України також можуть припинятися достроково у разі відставки та неспроможності виконувати свої повноваження за станом здоров'я. На відміну від процедури імпічменту, якій передують вчинення Президентом України суспільно-небезпечних дій, у тому числі особливо тяжких, припинення повноважень Президента України у зв'язку з відставкою та за станом здоров'я не стосуються протиправної діяльності глави держави. Принаймні цього висновку можна дійти, проаналізувавши зміст розділу V Конституції України.

Вітчизняний законодавець також відокремлює правові критерії припинення повноважень Президента України не лише за їхньою причиною (учинення протиправних дій, особисте бажання (переконання), стан здоров'я, смерть), а й за правовими наслідками. У випадку припинення Президентом повноважень у зв'язку з усуненням його з поста в порядку імпічменту, наслідком, за рішенням суду, може бути притягнення цієї особи до кримінальної відповідальності за вчинення державної зради або іншого злочину. У випадку ж припинення Президентом своїх повноважень через відставку, неспроможність виконувати свої повноваження за станом здоров'я або смерть, виникають інші за змістом правові наслідки.

Відповідно до ч. 2 ст. 105 Конституції, звання Президента України охороняється законом і зберігається за ним довічно, якщо тільки Президент України не був усунений з поста в порядку імпічменту. Отже, носій звання Президента України за своїм статусом відрізняється від экс-президента, який був усунений з поста в порядку імпічменту. Як ми вже зазначали вище, Президент, який був усунений з посади в порядку імпічменту, утрачає всілякі привілеї в межах кримінального судочинства та притягується до відповідальності на загальних підставах. За звичайною логікою та послідовністю нормативного вре-

гулювання правовідносин, пов'язаних з участю в них екс-президента зі званням Президента України, статус цієї особи має відрізнитися від екс-президента, усуненого з поста в порядку імпичменту. Більше того, ст. 105 Конституції має назву: «Президент України користується правом недоторканності на час виконання повноважень». Тому, на нашу думку, зміст указаної конституційної норми має відображати елементи недоторканності Президента України в контексті розуміння цієї конституційно-правової категорії як посади, так і звання. Принаймні такий зміст зазначеної правової норми виглядав би послідовним та завершеним.

Проте вітчизняний законодавець, визначаючи конструкцію конституційно-правової норми, у частині 2 ст. 105 Конституції жодним чином не згадує про умови гіпотетичного користування екс-президентом правом недоторканності, хоча й зазначає, що звання Президента України охороняється законом. Таке формулювання, на наш погляд, мало б отримати певне продовження та знайти відображення в інших нормативних актах, що регулюють правовий статус екс-президентів. Не зайвим би в цьому аспекті виглядав кримінальний процесуальний кодекс України. Слід наголосити, що питання наділення екс-президентів недоторканністю у кримінальному провадженні є вельми актуальним та дискусійним. Так, з цього приводу В. Четвернін зазначає, що доцільно надати екс-президентам України обмежену недоторканність. На думку автора, обмежена недоторканність – це можливість притягнення до юридичної відповідальності за дії, які Президент учинив після закінчення строку повноважень, однак недопустимість відповідальності останнього за дії, які він учинив, виконуючи повноваження Президента України. Автор вважає, що надання цього привілею забезпечує правову безпеку екс-президента [5].

В. Краглевич, дотримуючись аналогічної позиції, зазначав, що оскільки Президент України є главою держави, гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності, притягнення його до відповідальності за діяння, що були вчинені під час здійснення цих повноважень, ставить під сумнів усю політику держави того періоду. У зв'язку з цим виникає питання про легітимність прийнятих нормативних актів, що може досить негативно вплинути на міжнародний авторитет держави. Натомість відсутність гарантій недоторканності колишнім Президентам України може призвести до того, що гарантії Конституції будуть обережнішими при прийнятті важливих рішень, а це означає неналежне виконання обов'язків, для здійснення яких вони були обрані. І найголовніше – прийнявши закон про гарантії недоторканності екс-президентів, ми не допустимо виникнення прецеденту розправи над екс-главами української держави, що дозволить зберегти в країні політичну стабільність [2].

Осмишуючи позиції науковців, доцільно навести своє особисте бачення щодо цього. Автори, обґрунтовуючи особисту позицію щодо надання імунітету (недоторканності) особі екс-президента, наголошують на наявності обов'язкової амністії для нього за кримінально-карані діяння, які він учинив, знаходячись на посту Президента, оскільки це забезпечуватиме правову безпеку та незалежність цієї посадової особи, а також дозволить на певний період зберегти цілісність політики держави. На нашу думку, автори дещо односторонньо сприймають спектр злочинів, які Президент України, перебуваючи на посту, гіпотетично може вчинити. Автори схиляють читачів до можливого вчинення Президентом злочину – «Державна зрада». Однак законодавець у ст. 111 Конституції згадує про вчинення Президентом не лише державної зради, а й іншого злочину. Виходячи з цього, учинення Президентом, наприклад, злочинів проти життя та здоров'я особи або злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності особи за своєю конструкцією жодним чином не стосуватиметься політики держави в цілому. Тому твердження про виключно політичне забарвлення можливої злочинної діяльності Президента виглядає вельми супе-

речливим. Також щодо цієї позиції варто наголосити, що протилежний погляд на неї породжує антонімічний висновок.

Погляд на проблематику абсолютного імунітету Президента, під час виконання ним своїх повноважень, під іншим кутом зору може підштовхнути до умовиводу, що цей посадовець може вдаватись навіть до свавілля, перебуваючи під абсолютизованим захистом закону. Це, на нашу думку, шлях до повернення часів абсолютизації влади глави держави, що не відображатиме демократичних аспектів формування українського суспільства та держави в цілому.

На нашу думку, не варто впроваджувати до чинного національного законодавства положення, що забезпечуватиме Президенту повний імунітет. Вважаємо, що екс-президент має нести відповідальність за вчинені кримінальні правопорушення, які він учинив, перебуваючи на посту глави держави. Проте ми дотримуємось позиції, щоб відносно особи, якій присвоєно звання Президента України, здійснювалась спеціальна кримінально процесуальна процедура під час здійснення кримінального провадження щодо вчинення цією особою кримінального правопорушення. Вважаємо, що це є цілком обгрунтованим кроком, убачаючи важливість політико-правового значення звання Президента України як на внутрішній, так і на міжнародній політичній арені. При цьому, на наше переконання, ця процедура цілком відповідає змісту глави 37 КПК України. Таким чином, вважаємо за доцільне п. 3 ч. 1 ст. 480 КПК України викласти в такій редакції: 3) кандидата у Президенти України, *особи зі званням Президента України* (курсив – О. О.).

Список використаних джерел

1. Волкотруб С. Г. Імунітет і проблеми його захисту в кримінальному судочинстві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Волкотруб Сергій Григорович. — Х., 2002. — 192 с.
2. Краглевич В. Гарантії недоторканності екс-президентів України : проблеми визначення на конституційному рівні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=1157>.
3. Плахотнюк Н. Г. Інститут президентства в Україні : конституційно-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — Харків, 1999. — 20 с.
4. Хмарук Т. Проблеми юридичної відповідальності Президента України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://naub.oa.edu.ua/2013/problemu-yurydychnoji-vidpovidalnosti-prezydenta-ukrajiny/>.
5. Четвернин В. А. Конституция Российской Федерации: Проблемный комментарий / В. А. Четвернин. — М., 1997. — С. 109.

Обозная Оксана Александровна,
аспирант
(Донецкий юридический институт МВД Украины)

ОТДЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИММУНИТЕТА ПРЕЗИДЕНТА УКРАИНЫ

В статье рассмотрено нормативное урегулирование отечественным законодательством иммунитета Президента Украины. Исследованы отдельные правовые критерии применения процедуры импичмента Президента. Сосредоточено внимание на особенностях законодательного регламентирования деятельности специальной временной следственной комиссии по расследованию совершения Президентом государственной измены или другого преступления. Рассмотрены нормативные особенности уголовного производства в отношении преступлений, совершенных экс-президентом.

Ключевые слова: иммунитет Президента, импичмент, специальная временная следственная комиссия, экс-президент.

Oboznaya Oksana Aleksandrovna,

aspyrant

(Donetsk Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine)

SOME ASPECTS OF IMMUNITY REGULATION PRESIDENT OF UKRAINE

The article examines the regulatory settlement of domestic legislation immunity of the President of Ukraine. Studied some legal criteria applying impeachment of the President. The emphasis on the specifics of legislative regulation of the activities of the special temporary commission to investigate the president commit treason or other crime. Considered normative features of criminal proceedings concerning criminal offenses committed by the former president.

Key words: *Presidential immunity, impeachment, special temporary commission of inquiry, ex-president.*

Надійшла до редколегії 27.04.2017